

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετηρίδα τοῦ αἰῶνος τούτου ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς Γερμανίας, μετὰ τοὺς ἀγῶνας, οὓς διεξήγαγεν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως αὐτῆς, ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως προγράμματος, ὃ περ ἀπὸ αἰῶνων ἀπησχόλησε τὴν γερμανικὴν σκέψιν, ἐκδηλοῖ ποικίλας ἀντιθέσεις καὶ ἀντιφάσεις, ἀξίας παρατηρήσεως τοῦ τε ἱστορικοῦ καὶ τοῦ πολιτειοδίδου. Ὁ γερμανικὸς κόσμος, οἷος σήμερον ὑφίσταται, πολιτικῶς τε καὶ κοινωνικῶς, ἐν τῇ καθολικῇ αὐτοῦ ἐργασίᾳ καὶ ἐξελίσσει, ἐν τῇ ἐξάψει ἢ ἐν τῇ νηφαλιότητι, παρουσιάζει παράδοξον πρόβλημα, οὗ ἡ λύσις δυσχερῶς δύναται νὰ καθορισθῇ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐρεύνης. Μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἡ Γερμανία, ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐργασίᾳ, ἐνέφαινεν ὑψιπέτιν πτηῆσιν πρὸς τοὺς αἰθέριους ἐκείνους κόσμους, ἐν οἷς ἠρέσκετο νὰ ἐνδιαιτᾶται. Ἡ γερμανικὴ σκέψις ἦτο τὸ πολυθρύλητον κνανοῦν ἄνθος (blaue blume) τοῦ Νοβάλη. Κοσμοπολιτισμὸς αἰθέριος, τοιοῦτος ἐκράτει, ἀρχομένου ἔτι τοῦ αἰῶνος, ἐν Γερμανίᾳ. Ἀλλ' αἱ μεγάλαι ἀπ' αἰῶνων ἐθνικαὶ περιπέτειαί, ἠλλοίωσάν πως τὸν χαρακτῆρα τοῦτον. Ἐπῆλθεν ἡ πραγματικότης ὑπὸ τὴν ζοφερωτάτην ἐννοίαν· ἐξέλιπε τὸ αἶσθημα, ἡ καρδία ἀπημβλύθη, ἐξελίσσεται δ' ἀπὸ τινος χρόνου ἡ γερμανικὴ ἱστορία ἀπὸ τῆς μᾶλλον ἐγωϊστικῆς ἀπόψεως. Ὁ νοῦς, τὸ αἶσθημα, τὸ φρόνημα ἐτέθησαν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ συμφέροντος, τοῦ ἐθνικοῦ κατὰ πρῶτον, τοῦ δυναστικοῦ κατὰ δεῦτερον λόγον. Ἡ Γερ-

μανία ἀπώλεσε τὸ ἀρχαῖον ἰδεῶδες, ὃ περ ἄλλοτε ἐγοήτευε πάσας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τὰς τάξεις τοῦ ἔθνους. Καὶ σήμερον οἱ ἀπόμαχοι τοῦ παρελθόντος, πρὸ τοῦ ἐξελισσομένου θεάματος τῆς συγχρόνου ἱστορίας, ἀδυνατοῦσι νὰ κατανοήσωσι τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν, πνευματικὴν, ἠθικὴν, πολιτικὴν. Ἡ νέα Γερμανία δὲν εἶνε πλέον ἢ μυσταγωγὸς τῶν μεγάλων ἐκείνων σκέψεων, αἵτινες κατέστησαν τὸν γερμανικὸν λαὸν ἕνα τῶν εὐγενεστάτων καὶ προσφιλεστάτων ἀντιπροσώπων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ὁ ἄκρατος ἐγωϊσμός, ἀποτέλεσμα τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ἐπιτυχιῶν, ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀπροσδοκῆτων, ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τοιαύτην ὑπεροψίαν, ὥστε ἐνίοτε προβαίνει αὕτη μέχρις ἀγρίας φιλαυτίας, σπανιωτάτης ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν καθ' ἡμᾶς αἰώνων.

Τί ἐγένετο ἡ εἰδυλλιακὴ ἐκείνη, φανταστικὴ, ρωμαντικὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν Γερμανία, ἐκείνη, οἷαν περιέγραψεν, ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τούτου, ἡ κυρία Στάελ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀντιτάξῃ αὐτὴν κατὰ τῆς βδελυρᾶς πραγματικῆς ρωπογραφίας τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τοῦ πρώτου Ναπολέοντος; Ὅσον καὶ ἂν ἦτο ὑπερβολικὴ καὶ αὐθαίρετος ἡ παράστασις ἐκείνη τῆς ὑπερόχου γυναικός, ἥτις εἶχε τὸ σθένος, ἐν ἡμέραις πανδήμου σιγῆς, ἀμέσως καὶ ἐμμέσως νὰ καυτηριάσῃ καὶ νὰ στιγματίσῃ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ναπολέοντος, ὅσον καὶ ἂν παρίστατο ἡ Γερμανία «νεφελώδης χώρα πνευματικῶν, ἐν ἣ ἀσώματοι καὶ ἐνάρετοι ἐξ ὀλοκλήρου ἄνθρωποι περιφέρονται ἐπὶ χιονοσκεπῶν πεδίων, περὶ ἠθικῆς καὶ μεταφυσικῆς μόνον συνδιαλεγόμενοι», ἐνεῖχεν ἐν τούτοις δόσιν πραγματικότητος. Ἡ Γερμανία τοῦ Λέσσιγγ, ἡ Γερμανία τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, συνεκινεῖτο καὶ ἐνεθουσία ἐκάστοτε ἐπὶ πάσῃ εὐγενεῖ ἰδέᾳ, ὅσον καὶ ἂν ἦτο αὕτη ἄσχετος πρὸς

τὰ γερμανικὰ πράγματα καὶ τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα. Ὁ ἰδανισμὸς ἦτο τὸ μυστήριον αὐτῆς, ὁ ἄγνωστος Θεός, ὃν ἐλάτρευε κρύφα ἐν τῇ σκέψει αὐτῆς καὶ τῇ συνειδήσει παρὰ τὸν Σαβαώθ τῆς χριστιανικῆς ὁμολογίας.

Τί ἐγένετο ἡ γενναία ἐκείνη πίστις, ἡ ὑπερφυῆς θρησκεία τοῦ καθήκοντος, τῆς ἀπολύτου προστακτικῆς τοῦ Ἐμμανουὴλ Καντίου, ἣτις συνεῖχε τὸν γερμανικὸν κόσμον, γόνυ κλίνοντα πρὸ αὐτῆς, ἀναπέμποντα τὸ θεσπέσιον ὡσαυτὰ ἐν τοῖς ἀδύτοις τῶν πανεπιστημίων; Αἰφνιδίως ἡ σκηνογραφία μετεβλήθη. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν οἱ ἰδεολόγοι ἐπίγονοι τοῦ Λέσσιγκ καὶ τοῦ Σχιλλέρου ἠκροάσθησαν ἐν ταῖς ἐκστατικαῖς αὐτῶν ὀπτασίαις παραδόξου ὅσον καὶ καταχθονίου κηρύγματος — ἡ δύναμις εἶνε τὸ πᾶν· ἡ δύναμις εἶνε τὸ δίκαιον· ἡ δύναμις ἐπικρατεῖ τοῦ δικαίου. Οὐδέποτε ὁ Μεφιστοφελῆς, ὁ ἀποστολὴν ἔχων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὸν πειρασμὸν τῶν ἀσθενῶν ἀνθρωπίνων ὄντων, ἐλάλησε γλῶσσαν καταχθονιωτέραν καὶ δολιωτέραν. Κατεξανέστη κατὰ πρῶτον, κατεπλάγη, παρωργίσθη, ἀλλ' ἐπὶ τέλους προσηλυτίσθη ὁ γερμανικὸς κόσμος. Ἦτο τοσοῦτον ἐπαγωγὸν καὶ γοητευτικὸν τὸ προσενεχθὲν δέλεαρ, παρηκολουθεῖτο ὑπὸ τοιούτων δώρων, ὥστε ἡ τέως ἀγνή καὶ αἰσθηματικὴ Μαργαρίτα ὑπέκυψεν, ὡς ὑπέκυψεν ἡ ὁμώνυμος αὐτῆς εἰς τὰ δῶρα, ἀλλὰ καὶ τὴν σαγήνην τοῦ παλαιοῦ Μεφιστοφελούς. Ὁ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος τοιοῦτος προσήνεγκε τῇ Γερμανίᾳ τὴν αὐτοκρατορίαν, ἣν ἀπὸ τοσοῦτων αἰῶνων ἐπόθει αὕτη καὶ ἐπεκαλεῖτο, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν προσερχομένη καὶ προσευχομένη εἰς τὰς μυστικὰς κρύπτας τοῦ πολυθρυλήτου ὄρους τῆς Θυριγγίας, τὴν ἔθνικὴν ἐνότητα καὶ μετ' αὐτῆς τὴν δόξαν, τὴν ἐπὶ τῶν ἔθνῶν ὑπεροχὴν, τὴν ἀκατάβλητον ἱστορικὴν δύναμιν. Πῶς νὰ μὴ ἀποπλανηθῇ, νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς τὰς πλεκτάνας ταύτας ἡ χθὲς

καὶ πρῶην αἰσθηματικὴ καὶ ἐπέραστος γυνή; περιεπλάκη ἐν τῇ παγίδι, κατέστη ἐγωϊστικὴ, φιλάρεσκος, μηδὲν ἕτερον ἔχουσα ἱερὸν καὶ ὄσιον, ἢ τὴν λατρείαν τῶν ἐθνικῶν αὐτῆς ροπῶν καὶ συμφερόντων.

Σήμερον ὁ γερμανικὸς κόσμος κυμαίνεται μεταξὺ δύο ἀντιξόων καὶ ἀντιθέτων ρευμάτων — ἀπολύτου Καισαρισμοῦ, προβαίνοντος μέχρις ἀνθρωπολατρίας, ἀξίου τῶν χειρίστων ἡμερῶν τῆς ἱστορίας, καὶ ἀπολύτου ἀρνήσεως, ἀμφισβητούσης τὰ θεμελιωδέστατα τῶν δογμάτων τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς τάξεως. Ὁ πρῶτος, ἐκδηλωθεὶς πρὸ χρόνου διὰ τοῦ κυνικοῦ δόγματος τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ἀρχιγραμματέως *La force prime le droit*, ὃ περ εἶνε ἀποθέωσις τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, οὐ σμικρὸν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐμφάνειαν καὶ τὴν βαθμιαίαν ἐπικράτησιν τοῦ δευτέρου. Ὄντως τελεῖται παράδοξόν τι σήμερον ἐν τῷ βίῳ τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους. Ὀλίγοι χρόνοι παρῆλθον μόλις, ἀφ' ὅτου ἐξηγέρθη ἀπὸ τῶν μεταφυσικῶν ὄνειρων, εἶνε νωπαὶ εἰσέτι αἱ δάφναι τῶν πολεμικῶν θριάμβων καὶ εἰσέρχεται αὖθις εἰς τὸ στάδιον νέων πειρασμῶν καὶ νέας δοκιμασίας. Ἐν μέσῳ τῆς δόξης, τῆς περιφεγγούσης τὸ γερμανικὸν πνεῦμα, ἀπαίσιος σκιά παρενοχλεῖ τὸν ξένον παρατηρητήν, προκαλοῦσα τὴν ἀνησυχίαν αὐτοῦ. Ἐνῶ ἡ ἐπίσημος Γερμανία ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Σπρέα κηρύττει τὸ εὐαγγέλιον αὐτῆς μέχρι τῶν ὑπερθαλασσίων ἀκτῶν τῆς Σινικῆς, νέους θεοὺς ἀναγορεύουσα, οὓς σπανίως ἐτόλμησαν οἱ τολμηρότατοι τῶν ἀνάκτων τῆς Ἀνατολῆς ἢ τῶν Καισάρων τῆς Ρώμης, ἡ εἰρωνεῖα τῆς εἰμαρμένης ἀδύνατον νὰ μὴ ταραττή καὶ νὰ μὴ ἀνησυχῇ τοὺς Γερμανοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἐμελέτησαν καὶ ἐνόησαν τὴν ἱστορίαν. Πρὸ τῆς μετόπης τοῦ περιφανοῦς γερμανικοῦ οἰκοδομήματος, ἀστράπτοντος ἐξ αἰγλῆς ἐθνικῆς, ἀδύνατον νὰ μὴ διεῖδον καὶ ἀνέγνωσαν τὰ ἀπαίσια

γράμματα τοῦ δείπνου τοῦ Βαλτάσαρ, ὑπομιμνήσκοντα αὐτοὺς τὸ μάταιον καὶ τὸ ἐπισηφάλες τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Τοιαύτας σκέψεις ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη προκάλεσεν ἐν ἐμοὶ πλέον ἢ ἅπαξ ἡ Γερμανία αὕτη τοῦ Βίσμαρκ. Ὅσον καὶ ἂν ἐκδηλῶται ἡ δύναμις αὐτῆς μεγάλη καὶ ἀναμφισβήτητος, ὅσον καὶ ἂν κλίνωσι πρὸ αὐτῆς τὸ γόνυ λαοὶ καὶ κυβερνήσεις, κατ' οὐσίαν, ἐν τῇ πραγματικότητι, ἀπώλεσε τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα, τὴν ὑπεροχὴν, ἧς ἄνευ τὰ ἰσχυρότατα τῶν ἐθνῶν ἀστοχοῦσι τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἐν τῇ πλήρει ἐννοίᾳ. Τὴν ἰσχὺν τῶν πολιτειῶν δὲν δημιουργοῦσι τὰ φονικὰ ὄργανα τοῦ Κρούπ, ὅταν λείπη ἡ ἠθικὴ ἰδέα καὶ δύναμις, ἧτις πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ πρωτοστατῇ ἐν πάσῃ ἐνεργείᾳ, ἢ καὶ ἂν ἐπέλθῃ τοῦτο, διαρκεῖ ἐλάχιστον χρόνον. Τοιαύτη ἀντίληψις τῆς ἐθνικῆς ἰδέας δὲν δύναται ἢ νὰ προκαλέσῃ ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν· καὶ ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἐκδηλοῦται σήμερον ἐν ὅλῃ τῇ δυνάμει διὰ τῆς ἐμφανείας τοῦ Κοινωνισμοῦ, ὅστις ἐν σπαργάνοις ἔτι διατελῶν πρὸ μιᾶς γενεᾶς, κατέστη ἀπὸ τινος χρόνου ὑπέροχος δύναμις τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἡ δύναμις αὕτη εἶνε ἡ μυστικὴ χεὶρ τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς τιμωρίας, ἧτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θέλει ταράξῃ τὴν εἰρήνην τοῦ ἐν Βερολίνῳ κρατοῦντος Καισαρισμοῦ, ἀποσπῶσα αὐτὸν ἀπὸ τῶν φιλοδόξων σχεδίων τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς ἐξουδενώσεως τοῦ κόσμου ὑπὸ τὸ γερμανικὸν σκῆπτρον, ἀντὶ τῆς ἰδέας περιάγον τὸ πυροβόλον.

Ὑπὸ τοιοῦτους οἰωνοὺς διεξάγεται ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ μιᾶς γενεᾶς ὁ ἐμφύλιος ἀγὼν δύο δυνάμεων—τοῦ Καισαρισμοῦ, οὗ ἀντιπρόσωπος εἶνε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ Κοινωνισμοῦ, τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὴν ἐργατικὴν τάξιν, ἐπιδιώκουσαν καὶ ταύτην τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ αὐ-

τῆς παντὶ τρόπῳ καὶ μὴ διστάζουσας νὰ ἐπικαλεσθῆ καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα τοῦ ἀρχιγραμματέως—διὰ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σιδήρου.

Ὁ Πανθεϊσμός, ἔγραφέ ποτε ὁ Ἑρρίκος Χάϊνε, εἶνε ἡ ἀπόκρυφος θρησκεία, τὸ δημόσιον μυστικὸν τῆς Γερμανίας. Ἀναλόγως δύναται τις σήμερον νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Κοινωνισμός, ὁ κοινωνικὸς οὗτος πανθεϊσμός, εἶνε οὐχὶ ἡ ἀπόκρυφος, ἀλλ' ἡ δημοσία πίστις τῆς Γερμανίας, πράγματι ἐκπροσωπούμενη ἐν ταῖς μᾶλλον ἀντιθέτοις σφαίραις τοῦ βίου καὶ τῆς ἐπιστήμης. Θεωρητικοὶ τοῦ Κοινωνισμοῦ ἀκαδημαϊκοί, κυβερνητικοί, δημοκρατικοί, ἐπαναστατικοί, χριστιανικοί, πάντες ἐπιζητοῦσιν, οἱ μὲν ριζικώτερον, οἱ δὲ συντηρητικώτερον τὴν μεταρρύθμισιν ἢ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ τῆς Εὐρώπης ὁ κοινωνισμός κέκτηται τοσοῦτους ὀπαδοὺς καὶ προσηλύτους, ὅσον ἐν Γερμανίᾳ. Εἶνε ἄρα ἀλήθεια, μήπω ἀποκαλυφθεῖσα πλήρης ἐν τῇ ἱστορίᾳ, μέλλουσα ν' ἀναδημιουργήσῃ τὴν νεωτέραν κοινωνίαν, ἢ νόσος, κατατρύχουσα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τερηδὼν, τὸν ὀργανισμὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς διαβιβρώσκουσα; Δυσχερὴς ἢ ἀπάντησις. Τὸ μόνον βέβαιον εἶνε, ὅτι ἀπὸ τινος χρόνου ὁ κοινωνισμός παρέστη ὡς δύναμις, οἷα ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ περιόδῳ τῆς ἱστορίας. Ὑπὸ τοιαύτην δ' ἐποψίν δὲν εἶνε ἀνάξιος μελέτης, παρουσιάζων προβλήματα, ὧν ἡ λύσις καὶ κατανόησις δεόν νὰ καταστῆ ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων μελημάτων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς, ἧς ἡ δύναμις κεῖται κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ συζητήσῃ καὶ τῇ ἐρεύνῃ.

Α'.

Ὁ Κοινωνισμός, καὶ ὑπὸ τὴν λέξιν ταύτην ἐννοῶ τὰς κοινωνικὰς ἐκεῖνας αἱρέσεις, αἵτινες διακρίνονται ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς

χρόνοις διὰ τῶν ὄρων *Socialisme, Communisme, Collectivisme* κτλ. καὶ αἵτινες καίτοι διαφέρουσιν ἕν τισιν ἀλλήλων, συναντῶνται καθ' ὅσον ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ καὶ προγράμματος, δὲν εἶνε γέννημα τῆς προτεραιίας, οὐδέ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν τελευταίων τούτων δεκαετηρίδων, καθ' ἃς παρέστη ὡς ἰδέα, εὐαγγελιζομένη προσεχῆ βασιλείαν ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ καὶ ἀμφισβητοῦσα τοὺς τίτλους καὶ τὰς περγαμηνὰς τῆς ὑπάρξεως τοῦ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντος κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστῶτος. Ἀπὸ παλαιτάτου ἤδη χρόνου ἐξεδηλώθη ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος ὡς δημιουργικὴ ἀρχὴ τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Παραλείπων τὰς πρωτογενεῖς ομάδας, ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν ὁποίων δύναται τις νὰ διακρίνη πολλὰ κοινωνιστικὰ στοιχεία, καὶ αἵτινες, τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα, κατέστησαν ἰδεῶδες καὶ πρότυπον τῶν πλείστων νεωτέρων κοινωνιστικῶν συλλήψεων, παρατηρῶ, ὅτι ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι κατὰ τοιαύτας ἀρχὰς ὀργανώθησαν αἱ δωρικαὶ πολιτεῖαι τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σπάρτης, ὧν ἡ σύστασις ἀπεδίδετο εἰς τὸν Μίνωα καὶ τὸν Λυκοῦργον, σύστημά τι κοινοκτησίας νομοθετοῦσαι, ἐλαχίστην δὲ εἰς τὸν θεσμόν τοῦ γάμου ἀποδίδουσαι σημασίαν. Κατὰ πόσον ἐν τούτοις αἱ πολιτεῖαι αὗται συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, γινώσκει πᾶς ὁ καὶ ἐπ' ἐλάχιστον τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν μελετήσας.

Ὁ Κοινωνισμὸς ὡς θεωρία, ἀμφισβητοῦσα τὸ καθεστῶς, ἐπιφαίνεται ἰδίᾳ ἐν χρόνοις μεταβατικῆς καταστάσεως· τολμηρὰ πνεύματα, ἀδημονοῦντα ἐπὶ τῇ ἀρχούσῃ καταστάσει, ζητοῦσι τὴν παρηγορίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ πνεύματος εἰς τὰς χιμαῖρας· ἀντὶ τῆς ρωπογραφίας τοῦ παρόντος προτάττουσι τὴν ἰδεώδη εἰκόνα ἀγνώστου κόσμου, οὗ ἡ πραγ-

μάτωσις μόνη δύναται νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν ἤδη καταρρέουσαν κοινωνίαν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν γεγραμμένων τοιούτων ιδεῶν ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν λαῶν ἱστορίᾳ τὸ ἀριστούργημα κοινωνιστικῆς συλλήψεως, ἡ *Πολιτεία* τοῦ Πλάτωνος.

Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία κατέρρεεν, ἔνεκα τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ διαιρέσεων. Οἱ ὄροι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου εἶχον ἀμφισβητηθῆ ὑπὸ τῆς σοφιστικῆς διδασκαλίας, ἥτις ἐλυμαίνετο τὸν τότε κόσμον. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ὁ Πλάτων, τὸ τολμηρότατον καὶ αἰθεριώτατον τῶν πνευμάτων πάντων τῶν αἰώνων, ἐφαντάσθη τὴν *Πολιτείαν* αὐτοῦ. Κατάργησις τοῦ γάμου, τῆς ἰδιοκτησίας, διαίρεσις τῶν πολιτῶν εἰς αὐστηρῶς κεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων τάξεις, παντοδυναμία τῆς πολιτείας ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, ἡ ὑπ' αὐτῆς ἀνατροφή καὶ χειραγωγία ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου, τοιοῦτον ἐν ὀλίγαις λέξεσι τὸ ἀντικείμενον καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Πολιτείας. Κατὰ πόσον ἐν τούτοις καὶ αὐτὸς ὁ ἰδανικὸς ὄνειροπόλος εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ ἔμπνευσιν, κατὰ πόσον ὁ νέος Πυγμαλίων ἐπίστευεν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ τέκνου τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ, τῆς πολιτικῆς Γαλατείας, δεικνύουσιν οἱ ἐπόμενοι ἐν τῷ τέλει τῆς Πολιτείας στίχοι: « Ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμῶς οἶμαι αὐτὴν εἶναι· ἀλλ' ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὄραν, καὶ ὄρωντι, ἑαυτὸν κατοικίζειν· διαφέρει δὲ οὐδὲν εἴτε που ἐστίν, εἴτε ἔσται· τὰ γὰρ ταύτης μόνης ἂν πράξειεν (ὁ φιλόσοφος), ἄλλης δὲ οὐδεμιᾶς » (1). Τοιαύτῃ ἡ πολιτεία, ἀφ' ἧς χρονολογεῖται πράγματι ἡ πρώτη τοῦ κοινωνισμοῦ ἀπόπειρα πρὸς κριτικὴν ἀνάλυσιν τῆς μέχρι τῆς σήμερον ὑφισταμένης τά-

(1) Πλ. Πολιτ. 592, Α, Β.

ξεως, και ἦτις ἐχρησίμευσεν ἰδία ὡς πρότυπον και ὡς ὑπόδειγμα πάσης τοιαύτης χιμαίρας ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις.

Ὁ κοινωνισμὸς ἔσχεν ἐν τῷ Πλάτωνι τὸν τελειότατον ἐν Ἑλλάδι ἀντιπρόσωπον· ἀλλὰ δὲν ἐξῆλθε τῆς θεωρίας, προσθέτων μίαν εἰσέτι ἀρχὴν διαιρέσεως και πάλης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πτώσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἐκ τῶν Στωϊκῶν και τῶν Ἐπικουρείων, τῶν τελευταίων τούτων ἀπηχῆσεων τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, οἱ μὲν Ἐπικούρειοι παρεμπιπτόντως ἠσχολήθησαν περὶ κοινωνικά ζητήματα, οἱ δὲ Στωϊκοὶ διαφόρως ἐμελέτησαν αὐτά. Οὕτως ὁ Ζήνων και ὁ Χρυσίππος ἐν ταῖς ἀπολεσθείσαις αὐτῶν *Πολιτεῖαις* συνηγόρησαν ὑπὲρ τῆς κοινογαμίας, ἐνῶ ἐκ τούναντίου ὁ δεύτερος κατεπόλεμησεν ἀλλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ τὰς ιδέας τοῦ Πλάτωνος περὶ κοινοκτησίας.

Τῶν Στωϊκῶν ἡ ἐπίδρασις καταφαίνεται καθαρώτερον ἐν Ρώμῃ. Γνωστὸν ὅποιαι σχέσεις συνέδεον τοὺς ἐξ Ἑλλάδος μεταναστεύσαντας εἰς τὴν πόλιν ταύτην φιλοσόφους μετὰ τῶν ἐγκρίτων ἀνδρῶν αὐτῆς· ἡ δὲ στάσις τῶν Γράκχων, ἡ ἀποπειρα ἐφαρμογῆς ἰσοκτησίας ἐν τῇ ρωμαϊκῇ πολιτεῖα, και ἂν ὑποτεθῆ, ὅτι προῆλθεν ἐκ πολιτικῆς ἀνάγκης λογικωτέρας τινὸς και δικαιωτέρας ἀναδιοργανώσεως τῆς κοινωνίας, οὐχὶ δὲ ἐξ ἀπλῆς φιλοδόξου δημαγωγίας, δύναται ν' ἀναζητηθῆ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θεωρίαις, αἵτινες τοσοῦτον εἶχον ἐπιδράση ἐπὶ τοῦ βίου και τῆς ἐπιστήμης τῶν Ρωμαίων. Ἀλλ' ἡ ιδέα τῆς ἀτομικότητος και ἡ πολιτικὴ τῶν Ρωμαίων ὀρθοφροσύνη κατίσχυσαν πάσης ἀνατρεπτικῆς ἀποπειρας κατὰ τῆς ὑφισταμένης τάξεως.

Ἐν τῇ πτώσει τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐν τῇ παντελεσί, ἀπὸ τῆς ἐξαντλήσεως και διαλύσεως ἐπιφαίνεται ἐπὶ τῆς σκηνοθετικῆς ἱστορίας ὁ Χριστιανισμὸς. Ποῖον εἶνε τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ πνεῦμα,

τίς ἢ ἐξάρχουσα σκέψις ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐπαγγελθείση ἀναγεννήσει; Ὑπάρχουσιν ἀντιφωνίαι περὶ τούτου: ὁ κοινωνισμός, ὁ ἀρχαιότερος ἰδίᾳ, ἀνεζήτησεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὴν πηγὴν τῶν κοινωνικῶν αὐτοῦ μεταρρυθμίσεων, ἀλλ' οὐχ ἦτον καὶ οἱ ἐναντίοι διὰ τοῦ Εὐαγγελίου προσπαθοῦσι νὰ καταπολεμήσωσι τὰς κοινωνιστικὰς θεωρίας. Βέβαιον ἐν τούτοις εἶνε ὅτι, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Χριστιανισμὸς ἀπεκαλύφθη, ἐν χρόνοις καθολικῆς τῶν ἠθῶν πτώσεως, ὁ μὲν πλοῦτος καὶ ἡ ὑλικὴ εὐζωία ἦσαν προνόμιον ἐλαχίστης κοινωνικῆς μερίδος, κακίστην ποιουμένης αὐτῶν χρῆσιν, ἕνεκα δὲ τῶν μακρῶν πολέμων εἶχεν ἐπέλθῃ παντελῆς οἰκονομικὴ καταστροφὴ καὶ οἱ πτωχοί, θύματα τῆς ὑπεροψίας καὶ ἀλαζονείας τῶν πλουσίων, διετέλουν εἰς κατάστασιν ἀπογνώσεως· ἡ ἐργασία εἶχε περιφρονηθῆ, ἡ δὲ ἀρπαγὴ καὶ ὁ δόλος, προχειρότερα μέσα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πολλῶν ὑπὸ τῶν ὀλίγων, ἦσαν αἱ ἀποκλειστικαὶ πηγαὶ τοῦ πλούτου, προάγοντος τὴν ὀκνηρίαν, τὴν ἀσυνειδησίαν, μεταποιήσαντος πράγματι τὴν κοινωνίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς συρφετὸν ὄντων ὑπὸ ταπεινῶν ἐνστικτων ἐλαυνομένων, οὐδεμίαν δ' ἀνωτέραν ἠθικὴν ἔποψιν τοῦ βίου δυναμένων νὰ συλλάβωσι καὶ νὰ κατανοήσωσιν.

Ἡ ἡδονὴ τῆς γαστρος, ἡ θεραπεία τῶν αἰσθήσεων ἦσαν τὸ ἄκρον ἄωτον, ἡ ὑπερτάτη ἀπόλαυσις τῆς ὀργιαζούσης ἐκείνης κοινωνίας. Πρὸς τὴν ἠθικὴν ταύτην τῆς ἐποχῆς κατάστασιν ὁ Χριστιανισμὸς ἦλθεν εἰς ρῆξιν. Εἶχεν ἀνάγκην προσηλύτων· καὶ τοιούτους ἠδύνατο νὰ στρατολογήσῃ μόνον μεταξὺ τῶν κατωτέρων, τῶν ἀδικουμένων τάξεων· Ἐν τῇ συνειδήσει ταύτῃ κατήρξατο τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ. Ὅπως θριαμβεύσῃ, ὤφειλε νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν, νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ ἄρχοντος πνεύματος, νὰ ὑποκαταστήσῃ εἰς αὐτὸ ἑτέραν δημιουργικὴν ἰδέαν· καὶ οὕτως ἀντέταξεν εἰς

τὴν ἀκολασίαν, εἰς τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου, εἰς τὸν πλοῦτον ἕτερα, ὅλως ἀντίθετα ἰδεώδη—τὴν ἀγαμίαν, τὸν ἀσκητισμόν, τὴν πενίαν.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θεωριῶν τούτων οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ εἶχον ἰδρύσῃ κοινωνίας, καθοριζούσας τὴν κοινότητα τῶν κτήσεων, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν λιτότητα ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ βίου. Ἄλλ' αἱ ἀπόπειραι αὗται ἦσαν σποραδικὰ μόνον φαινόμενα, μεμονωμένα, οὐδεμίαν λαβόντα καθολικὴν ἀνάπτυξιν· καὶ ἐξηφανίσθησαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρημιῶν τῆς ἀνατολῆς ἀθορύβως, ἄνευ ἀπηχήσεως, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ προσθέσῃ σελίδα ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ ἀσκητισμός, οἷος ἀνεπτύχθη καὶ ἐφηρμόσθη ἐν μέρει, ἦτο καθαρὰ ἄρνησις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, διδάξας τὴν ἀποκαρτέρησιν, φονεύσας τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ πάθη, τὰ τοσοῦτον ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἔθηκε τὸν τελευταῖον λίθον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὅστις τότε μόνον ἀνεγεννήθη, ὅποτε οἱ ἐκ βορρᾶ βάρβαροι προσῆλθον, ἐμφυσῶντες νέαν ζωὴν καὶ εὐρωστίαν εἰς τὸ ἐξηντλημένον σῶμα τῆς ἀρχαίας κοινωνίας.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐγένοντο πολλαὶ ἀπόπειραι ἐν τῇ Δύσει πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν θεωριῶν τούτων. Ἐνθουσιασταί, θεόληπτοι, ἐξημμένοι μοναχοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐφαντάσθησαν ἐν ταῖς μυστικαῖς αὐτῶν ἐξάψεσι νὰ ἀναδιοργανώσωσι τὴν κοινωνίαν κατὰ θεωρίας, ἐν αἷς ἰδίως προεξῆρχεν ἡ περιφρόνησις τοῦ γάμου καὶ ἡ κοινὴ τῶν ἀγαθῶν κτήσεις· ἀλλ' αἱ πλεῖσται τούτων ἐναυάγησαν ἐν τῇ καθολικῇ ἀδιαφορίᾳ, τινὲς δὲ κατεπνίγησαν ἐν τῷ αἵματι, ὅπως ἡ αἵρεσις τῶν Ἀναβαπτιστῶν καὶ ἡ ἐξέγερσις τῶν Χωρικῶν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γερμανίᾳ, πρὸς καταστολὴν τῆς ὁποίας ἐπὶ τοσοῦτον εἶχε συντελέσῃ ὁ Λούθηρος.

Ἡ Ἀναγέννησις εἶνε ἡ ἐξέγερσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ, ἀνανήφοντος ἀπὸ τοῦ μακροῦ ὕπνου τοῦ μεσαίωonos. Ἐν τῇ καθόλου ἀπόψει τῶν ἰδεῶν αὐτῆς ὑπερβάλλει ἡ ροπὴ πρὸς ἐπίτευξιν κοινωνικοῦ ἰδεώδους, ἔξω ὑπάρχοντος τῆς χώρας τῆς πραγματικότητος. Προσθετέον ἐπίσης, ὅτι ὁ πλατωνισμὸς σαγηνεύει τὰ ἐξοχώτατα τῶν πνευμάτων, τοὺς εὐγενεστάτους τῶν ἀνδρῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Καθ' ἣν ἐποχὴν τελεῖται νέα ἐξέλιξις ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ δὲ ἐνθουσιασταὶ τοῦ Μοναστηρίου, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Münzer, οἱ ἐπαναστάται Χωρικοὶ τῆς παραρρηνίου Γερμανίας διαλύονται ἐν μέσῳ τῶν καταστροφῶν καὶ τῶν ἐρημώσεων, ἃς ἐπὶ ματαίῳ προεκάλεσαν πρὸς ἐφαρμογὴν ἀπραγματοποιήτων ὀνείρων, νέον βιβλίον δημοσιεύεται ὑπ' ἀνδρός, ἀνωτάτην κατέχοντος θέσιν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ κοινωνίᾳ. Τὸ βιβλίον ἐκαλεῖτο *Οὐτοπία*, συγγραφεὺς δὲ ἦτο Θωμᾶς ὁ Μῶρος, ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ Ἑρρίκου τοῦ ὀγδόου, θανὼν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος τῆς διαταγῆ τοῦ βασιλέως, διότι δὲν συγκατένευσε νὰ καταστῆ συνένοχος ἀνοσίων πράξεων. Ἡ *Οὐτοπία* δὲν εἶνε ἀπλῆ μίμησις τῆς Πολιτείας τοῦ Ἑλληνος φιλοσόφου, ἐν πολλοῖς εἶνε αὐθυπόστατον ἔργον· ἂν ἡ Πολιτεία εἶνε καθαρᾶς ἑλληνικῆς διανοίας ρεμβασμὸς, ἡ *Οὐτοπία* εἶνε γνησίᾳ ἔκφρασις χριστιανικοῦ πνεύματος· ἂν ὁ Πλάτων ταπεινοῖ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν προορισμὸν αὐτῆς, τούναντίον ὁ Μῶρος, καὶ περ θεωρῶν τὴν κοινοκτησίαν ὡς μίαν τῶν βάσεων τῆς πολιτείας, δὲν ὀρίζει τὴν κοινογαμίαν ὡς θεσμὸν ἀναπόφευκτον, καθὰ ἔπραξεν ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος· ἐν τῇ *Οὐτοπίᾳ* ἡ γυνὴ καταλαμβάνει τὴν προσήκουσαν θέσιν, ἣν ἐδημιούργησαν τὰ νεώτερα χριστιανικὰ φύλα. Ταύτης ἀντικείμενον εἶνε ἰδίᾳ ἡ ἔμμεσος κατάδικη τῆς ἀγγλικῆς πολιτείας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἢ

κριτική τῆς ιδιοκτησίας, ὡς θεμελιώδους θεσμοῦ καὶ εὐρὺ σχέδιον κοινωνικῆς διοργανώσεως, βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κοινοκτησίας.

Ἡ *Οὐτοπία* ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοινωνιστικὴ σύλληψις τοῦ νεωτέρου πνεύματος, ρηξικέλευθον ἔργον· τὸ δὲ ἵνομα αὐτῆς κατέστη συνώνυμον πάσης χιμαίρας κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους. Συντεθειμένη ἐν μυθιστορικῇ ὑφῇ κατώρθωσε νὰ σαγηνεύσῃ, νὰ παράσχῃ δὲ τὸν τύπον αὐτῆς εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἔργα τῆς κοινωνιστικῆς φιλολογίας, ἅτινα ἀθρόα ἀπέρρευσαν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοσχεδίων μεταρρυθμιστῶν καὶ ἰδεολόγων. Ἐν τοιαύτῃ ἀναλογίᾳ ἐγράφησαν βραδύτερον ἡ *Ἡλιούπολις* (*Civitas Solis*) τοῦ δομινικανοῦ μοναχοῦ Καμπανέλλα, ἡ *Oceana* τοῦ Ἀγγλοῦ Χαρριγκτῶνος, ἡ *Nova Atlantis*, ἡμιτελὲς ἔργον τοῦ Ἀγγλοῦ φιλοσόφου Βάκωνος· ἡ *Salente* καὶ *Voyage dans l'île des Plaisirs* τοῦ *Φερσελῶνος*, ὁ *Mundus alter* τοῦ Χάλλ, *Rêve de paix perpe-tuelle* τοῦ Ἀββᾶ Σαιμπιέρου, ἡ *Basiliade* τοῦ Μορέλλη καὶ πλεῖστα ἄλλα φανταστικὰ εἰδύλλια εὐδαιμόνος κόσμου, προδίδοντα φανταστικὴν μᾶλλον δύναμιν σχολαίων πνευμάτων ἢ ἐμβριθῆ σοβαρότητα καὶ ὀξυδέρκειαν κοινωνικῶν ὀργανωτῶν καὶ πολιτικῶν μεταρρυθμιστῶν. Ἀληθῶς ἐν τοῖς πλείστοις τούτων διαπνέει γοητευτικὴ ἁρμονία, σαγηνεύουσα, καίπερ μὴ πείθουσα· ἀναγινώσκων τις αὐτά, ἀπόλλυται πρὸς στιγμὴν ἐν μέσφ εἰδυλλιακῶν περιγραφῶν, λησμονεῖ ἑαυτὸν ἐν τῇ μυστικῇ ἀποπλανήσει διὰ κόσμων ψευδῶν, οὓς διετύπωσε ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ καὶ μεγαλοποιεῖ κατ' ἀρέσκειαν ἢ ἰδίᾳ τοῦ ἀναγνώστου φαντασία· ἢ ἀπ' αὐτῶν ἐξερχομένη ἐντύπωσις εἶνε ὅπιον, ἀποκοιμίζον τὸ πνεῦμα, διάτινος θαυματοποιοῦ ἐνεργείας ἀποκαλύπττον εἰς αὐτὸ τὰ μυστήρια ἐτέρου βίου, τὴν εὐδαιμονίαν ἄλλων κόσμων. Ὅποια

ἐν τούτοις ἢ ἐξέγερσις, ἢ ψυχρὰ σκέψις! Τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα, εἰς ὃ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἠτενίζομεν θαυμάζοντες, ὁ Παρθενῶν οὗτος ἀρχιτεκτονικῆς τελειότητος, εἶνε ἐκτισμένον ἐπὶ τῶν νεφῶν, ἐλαχίστη δὲ ἀνέμου πνοὴ δύναται νὰ τὸ καταστρέψῃ· καὶ ἐξαφανίζεται ἀπὸ τῆς πραγματικότητος, ὡς ἐξαφανίζονται ἅπασαι αἱ μυστικαὶ πόλεις, πρὸς ἃς ἀτενίζει μακρόθεν τὸ ἐξηντλημένον καὶ κεκοπιακὸς ὄμμα τοῦ ὁδοιπόρου τῶν ἐρήμων, αἵτινες ἐφ' ὅσον πλησιάζει ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἀπομακρύνονται, μέχρις ὅτου ὁ ἥλιος τῆς πρωΐας ἐξαφανίσῃ αὐτὰς ἀπὸ τοῦ ὄμματός του.

Ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἀνεπτύχθησαν αἱ θεωρίαι αὗται, ἦτο ἐποχὴ μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ εἰς τὸν νεώτερον κόσμον. Μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐπήρχετο ἡ Μεταρρύθμισις, μετὰ τὴν Μεταρρύθμισιν ὁ Δέκατος ὄγδοος αἰὼν μετὰ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας ἐν Γαλλίᾳ, μετὰ τοῦ Διαφωτισμοῦ (Aufklärung) καὶ τοῦ Ὁρθολογισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ ἀνθρωπότης, ἥς τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐνέργειαν παρεκώλυε πολλαπλῆ τυραννία, ὁ δεσποτισμὸς τῆς πολιτείας, ἡ μισαλλοδοξία τῆς ἐκκλησίας, πλημμυλὴς κοινωνικὸς ὀργανισμὸς, ἡ ἀνθρωπότης ἐπόθει, ἀνεζήτει νέαν τινὰ δημιουργικὴν ἰδέαν, ἀλλ' οἱ πόθοι αὐτῆς οὗτοι ἦσαν ἀόριστοι, συγκεχυμένοι, ἀπραγματοποίητοι· ὁ ἄνθρωπος, ἡ κοινωνία ἐλήφθησαν ἐν τῇ ἀπολύτῳ αὐτῶν ἐννοίᾳ καὶ σημασίᾳ, οὐχὶ ἐν τῇ ἱστορικῇ, ἐν τῇ πραγματικῇ καταστάσει, ὅποιοι ἔπρεπε νὰ εἶνε καὶ οὐχὶ ὅποιοι πράγματι εἶνε· ἐντεῦθεν ἡ ἐπιπολαιότης ἀπάντων τούτων τῶν κοινωνικῶν πλασμάτων, προσεγγίζουσα πρὸς τὴν σοφιστείαν, συντελοῦσα μᾶλλον εἰς τὴν παραπλάνησιν τῶν πνευμάτων ἢ εἰς τὴν πραγματικὴν δημιουργίαν ὀρθῶν ἀπόψεων περὶ τῆς ἀληθοῦς ὀργανώσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς κοινωνίας.

Ἄπαντα τὰ κοινωνικὰ ταῦτα καὶ πολιτικά ὄνειροπολή-

ματα, ἀμυδραὶ καὶ συγκεχυμέναι ἐκφράσεις τῆς δυσαρρεσκείας τῶν πνευμάτων κατὰ τοῦ καθεστῶτος, ἦσαν τὰ προανακρούσματα τῆς μεγάλης ἐξεγέρσεως, ἣτις ἐκυοφορεῖτο ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἣτις εἶνε γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ κοινωνισμὸς φέρει χαρακτῆρα ἰδανικῆς ὀνειροπολίας μᾶλλον ἢ πραγματικῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἀξιούσης θέσιν καὶ ἐνέργειαν ἐν τῷ βίῳ· μεμονωμένοι ἀπόπειραι πραγματώσεως οὐδὲν ἔσχον σοβαρὸν ἀποτέλεσμα.

Ἄλλ' ἔκτοτε ἄρχεται νέα περίοδος. Ἄν μέχρι τοῦδε ἦτο ἀντικείμενον πολιτικῶν μόνον φαντασιοκόπων, ἤδη ἐρευνᾶται ἐμβριθέστερον καὶ σοβαρώτερον ὡς ἐπιστημονικὴ θεωρία, ἣς ἡ πραγμάτωσις παρίσταται κατεπείγουσα ἐν τῇ ἀναγεννήσει τῆς κοινωνίας.

Ἀληθῆς προφήτης καὶ ἀπόστολος τοῦ νεωτέρου κοινωνισμοῦ εἶναι ὁ ἐκ Γενεύης φιλόσοφος Ρουσσώ· ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος, ὡς θεμελιώδους βάσεως τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, εὔρε παρ' αὐτῷ τὸν πρῶτον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπισημότατον τῶν θεωρητικῶν. Συγκεφαλαιῶν ὀλόκληρον τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔζη, μεθ' ὅλων τῶν ἀρετῶν αὐτῆς καὶ τῶν ἐλλείψεων, σκεπτικός, ἀμφιβάλλων, ἀλλὰ καὶ ἐνθουσιώδης, πλήρης ἀντιθέσεων, ὑπῆρξεν ὁ ἐξοχώτατος τῶν ἀνατροπέων τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος τοῦ αἰῶνος· φιλέρημος, μελαγχολικός, ἀνατραφεὶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φύσεως τῶν Ἄλπεων, ὁ Ρουσσώ ἐγένετο ὁ ἱεροφάντης καὶ ὁ μυσταγωγὸς νέας θρησκείας, ἐχούσης ναὸν τὴν φύσιν, ἔξω τῆς ὁποίας οὐδὲν ἀνεγνώριζεν ἀληθές καὶ τέλειον, ἀλλὰ διαφθορὰν καὶ ἐξαχρείωσιν. Ὁ πρωτογενὴς ἄνθρωπος, *l'homme sauvage*, ἦτο τὸ ἰδεῶδες τοῦ φιλοσόφου τῆς Γενεύης, ἐλεύθερος, ἀνώτερος τοῦ πεπολιτισμένου, ὄντος δούλου τῶν κοινωνικῶν ἰδεῶν καὶ τῶν προλήψεων. Τοιαύτη ἡ θε-

μελιώδης σκέψις τοῦ Ρουσσώ περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, ἐν τῇ ὑπὸ τῆς ἀκαδημείας τῆς Dijon στεφθείσῃ μελέτῃ: « Si le rétablissement des sciences et des arts a contribué à épurer les moeurs », ἐν ἑτέρῳ βιβλίῳ: « Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes », μάλιστα ἐν τῷ πολυθρυλήτῳ βιβλίῳ, « le Contrat social », τῇ θεμελιώδει ταύτῃ βίβλῳ τοῦ νεωτέρου κοινωνισμοῦ, μετὰ θαυμασίας διαλεκτικῆς δεινότητος, ἀλλὰ καὶ μετὰ προφανοῦς σοφιστείας γεγραμμένη, ἀπήγγειλε τὴν κατάραν κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, κατὰ παντὸς πολιτικοῦ νόμου καὶ καθεστῶτος· κατεδίκασε τὸν θεσμόν τῆς ἰδιοκτησίας ὡς πολέμιον τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, ὡς ἀφορμὴν φόνων, κακουργημάτων, πολέμων, πάσης ἀθλιότητος· ἐν τῷ καθεστῶτι τοῦ γάμου πρῶτος ἔδωκε τὸ παράδειγμα τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος, οὐδέποτε νυμφευθεὶς νομίμως, συζῶν μετὰ παλλακῆς καὶ ἀποστέλλων τὰ ἐξ αὐτῆς γεννώμενα τέκνα εἰς ἐκθετοτροφεῖον. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, οἱ ἄνδρες τοῦ Ὄρους καὶ τῆς Συμβατικῆς, οἱ ἥρωες τοῦ Τρόμου, ἀπεθέωσαν τὸν νέον τοῦτον τοῦ κοινωνισμοῦ καὶ τῆς ἐπαναστάσεως προφήτην, τὸ δὲ βιβλίον αὐτοῦ, ἡ *Κοινωνικὴ Συγθήκη*, κατέστη ἡ ἱερὰ βίβλος τῆς ἐπαναστάσεως.

Β'.

Ἀναμφιβόλως εἶνε ὑπερβολικὴ ἡ ἔκφρασις τοῦ πρώτου Ναπολέοντος εἰπόντος, ὅτι ἄνευ τοῦ Ρουσσώ δὲν ἔτελεῖτο γαλλικὴ ἐπανάστασις. Πολιτειολόγοι δύνανται νὰ παραγάγωσιν ἐπανάστασιν, ὅσον καὶ φυσιοδίφαι καταιγίδα ἢ σεισμόν (1).

(1) *Schmittener's Encyclopädie der Staatswissenschaften* 113.

Ἡ ἐπανάστασις, ἡ βιαία αὕτη ἀνατροπὴ τοῦ ὑφισταμένου καθεστῶτος, ἐνήργει ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐν τῇ συνειδήσει τῶν νεωτέρων λαῶν, νέαν παρασκευάζουσα σύνθεσιν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅτι ἐν τούτοις οὐδεμιᾶς εἶνε δεκτικὸν ἀντιρρήσεως, εἶνε ὅτι τὰ περὶ κοινωνίας καὶ πολιτείας ἐξενεχθέντα ὑπὸ τοῦ Ρουσσῶ δόγματα ὑπῆρξαν τοσαῦτα ἄρθρα πίστεως τῶν κορυφαίων τῆς ἐπαναστάσεως. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν φράσις τῆς Κοινωνικῆς Συνθήκης, ἣτις δὲν παρελήφθη καὶ δὲν ἀνεπτύχθη, ἣτις δὲν διευτυπώθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐν τινι προκηρύξει, νόμῳ, συγγράμματι ἢ ἄρθρῳ ἐφημερίδος κατὰ τὴν θυελλώδη ἐκείνην περίοδον. Οἱ θεμελιώδεις θεσμοὶ τοῦ βίου, ὁ γάμος καὶ ἡ ἰδιοκτησία, δὲν διέλαθον τὴν προσοχὴν, οὐδὲ διεξέφυγον τὴν ἀρνητικὴν κριτικὴν τῶν ὑπερτάτων ποντιφίκων τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Μαρά, ὁ Saint-Just, ὁ Ροβεσπιέρρος προυκάλουν τὴν κατάργησιν τῆς ἰδιοκτησίας, τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὸν θεσμὸν τοῦ γάμου ἀπὸ τοῦ βήματος τῶν Συνελεύσεων ἢ τῶν Συλλόγων. Καὶ μόνον ἡ ὀρθοφροσύνη τῶν πλείστων μελῶν τῆς Συνελεύσεως κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ θεσμὸς τῆς ἰδιοκτησίας ἐτέθη ἐπὶ τοῦ τάπητος τῆς συζητήσεως, χάρις εἰς τὴν διάπυρον εὐγλωττίαν τοῦ Γιρονδίνου Βερνιῶ, ἠδυνήθη νὰ ματαιώσῃ τὰς ἀνατρεπτικὰς ροπὰς τῶν ιδεολόγων τῆς Συνελεύσεως. Ὁ Βερνιῶ ἀπήγγειλεν ἀπὸ τοῦ βήματος, ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ἢ ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς λαιμητόμου, τοὺς ἐξῆς εὐγλώττους λόγους, τὸ κύκνειον ᾄσμα τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ δεινότητος: « Ἡ διατήρησις τῆς ἰδιοκτησίας εἶνε τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς κοινωνικῆς ἐνώσεως· ἀν αὕτη δὲν ἐμπνέῃ τὸν σεβασμὸν, ἡ ἐλευθερία ἐξαφανίζεται· ἡ δὲ τριπλῆ τυραννία τῆς ἀγνοίας, τῆς ἀεργίας καὶ τῆς ἀκο-

λασίας, θριαμβεύει κατὰ τῆς φιλοπονίας, τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς οἰκονομίας τῶν ἀνθρώπων».

Τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν διετύπωσεν ὁ κοινωτισμὸς περὶ τὰ τέλη τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ συνωμοσίᾳ τοῦ Γράκχου Baboeuf καὶ τῶν ἴσων. Ἡ συνωμοσία αὕτη κατεπνίγη ἐγκαίρως ἐν τῷ αἵματι, ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς καὶ ἡ προκήρυξις εἶνε ἡ καθαρωτάτη καὶ ἀκριβεστάτη ἔννοια τῶν ἀρχῶν τοῦ κοινωτισμοῦ. «**Ἡ** ἰσότης, ἔλεγεν, εἶνε πρώτη εὐχὴ τῆς φύσεως, πρώτη ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρώτιστος δεσμὸς πάσης νομίμου κοινωνίας. Καταστραφῆτωσαν, χρείας τυχοῦσης, ἅπασαι αἱ τέχναι, ἀρκεῖ νὰ μείνη ἡ πραγματικὴ ἰσότης Οὐδέποτε πλέον ἀτομικὴ ἰδιοκτησία τοῦ ἐδάφους· ἡ γῆ δὲν ἀνήκει εἰς κατέρα. Ἀπαιτοῦμεν τὴν κοινὴν ἀπόλαυσιν τῶν καρπῶν τῆς γῆς : οἱ καρποὶ ἀνήκουσιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. . . Ἐνὸς ἀνθρώπου ὑπάρχοντος ἐπὶ τῆς γῆς πλουσιωτέρου, ἰσχυροτέρου τῶν ὁμοίων αὐτῷ, τῶν ἴσων, ἡ ἰσορροπία ἐξέλιπε· τὸ δὲ ἔγκλημα καὶ ἡ δυστυχία θριαμβεύουσιν ἐν τῷ κόσμῳ » (1).

Ἦσαν οἱ τελευταῖοι σπαραγμοὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος καὶ ἡ ἀντίδρασις ἐπῆλθε, θέτουσα τέρμα εἰς τὰ μάταια σχέδια καὶ τὰς ἀπραγματοποιήτους χιμαίρας, ὧν ἔνεκα ἄνευ λόγου παρεκωλύθη ἡ κανονικὴ πορεία τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Παρὰ τὰς πλάνας αὐτῆς καὶ τὰ ἐγκλήματα, ἃ διεπράξατο ἐν Γαλλίᾳ ἡ μεγάλη αὕτη ἐπανάστασις, ὑπῆρξεν ἡ ἰσχυροτάτη ἔκφρασις τῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, πραγματοποιῆτος τὸ ἰδεῶδες αὐτοῦ. Ἐκτοτε λαμβάνει ὑπόστασιν ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπου, διασπῶντος τὰ δεσμὰ

(1) *Les Grands Procés politiques: Gracchus Baboeuf, et la conjuration des égaux.*

τῆς αὐθεντίας καὶ τῆς κηδεμονίας, ὑφ' ὧν μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης περιεβάλλετο. Ἐποχὴ θυέλλης καὶ πάλης, ἧς τὴν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας ἐνέργειαν αἰσθανόμεθα μέχρι τῆς σήμερον, ὑπέθαλψε τὰς τολμηροτάτας θεωρίας καὶ προήγαγε τὰ παραβολώτατα συστήματα.

Ἡ μεταρρυθμίσις ἀρχεται κατὰ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ οὐχὶ ὡς κοινωνικὸν ἰδεώδες, οὐδ' ὡς εὐσεβῆς εὐχὴ ἐξημμένης φαντασίας, ἀλλ' ὡς σοβαρὰ πραγματικότης. Ὁ Ριχάρδος Ὁβεν ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν ἀναδιοργανώσεως τῆς κοινωνίας.

Ὁλόκληροι σελίδες τῆς *Κοινωνικῆς Συνθήκης* καὶ τῶν λοιπῶν συγγραμμάτων τοῦ ἐκ Γενεύης φιλοσόφου ὑπάρχουσι ἐγκατεσπαρμέναι ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἀγγλοῦ μεταρρυθμιστοῦ. Κατὰ τὸν Ὁβεν, ὁ ἄνθρωπος γεννώμενος οὔτε ἀγαθὸς εἶνε οὔτε κακός· εἶνε παίγνιον τῶν περιβαλλουσῶν αὐτὸν περιστάσεων· συνεπῶς καθίσταται κακός, ὅταν αὐταὶ εἶνε κακαί, ἀγαθὸς δὲ ὅταν εἶνε ἀγαθαί. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ψυχολογικοῦ τούτου νόμου κατήρξατο τοῦ ἔργου αὐτοῦ· ἀντὶ δὲ νὰ κατατρίβηται περὶ θεωρίας, ὡς ἤθελεν ἴσως πράξῃ Γερμανὸς ἢ Γάλλος ἰδεολόγος, ὁ πρακτικὸς Ἀγγλος ἀνελάμβανεν ὁ ἴδιος καὶ τὴν ἐφαρμογὴν. Ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον. Ἐν New Lanark, μικρᾷ τῆς Σκωτίας πόλει, ἱδρυσεν ἐργαστήριον, ἐν ᾧ δισχίλιοι περίπου ἐργάται εἰργάζοντο. Ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς μικρᾶς ταύτης κοινωνίας ἡ New Lanark κατέστη οἰκογένεια, ἀποτελουμένη ἐκ δισχιλίων ψυχῶν, διεπομένη κατὰ τοὺς νόμους τοῦ φυσικοῦ δικαίου καὶ κυβερνωμένη ὑφ' ἐνὸς πατριάρχου. Οὗτος ἦτο ὁ Ὁβεν. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐπιχείρησις προέκοψε θαυμασίως, ἐφελκύσασα τὴν προσοχὴν τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν μικρὰν κοινωνίαν περιέργων· ἡ φιλοτιμία, ἡ ἀμιλλα, καταλλήλως μεταξὺ τῶν ἐργατῶν ὑποθαλπομένη, κατέστησεν αὐτοὺς ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἕνα

ρέτους και φιλοπόνους· ἡ μέγιστη ποινὴ ἦτο ἡ περιφρόνησις τῶν ὁμοίων· και ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ συνεκεφαλαιοῦτο ὁ ποι- νικὸς κῶδιξ τῆς New Lanark. Ἄλλ' ἡ νέα Οὐτοπία ἔζη- σεν ἐλάχιστον χρόνον. Μετά τινα χρόνον ἔριδες ἠγέρθησαν ἐν τῇ μικροσκοπικῇ πολιτείᾳ. Ὁ μεταρρυθμιστὴς προσέκοψε μεταξὺ δύο ἀντιθέτων σκοπέλων· τῆς θρησκευτικῆς μισαλ- λοδοξίας και τῆς ἐλευθερίας. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν ἡ διάλυσις τοῦ ἔργου τοῦ Ὁβεν, ἀποφασίσαντος νὰ μεταβῆ πρὸς πραγ- μάτωςιν αὐτοῦ εἰς Ἀμερικὴν. Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις πολι- τεύσαις ἀνίδρυσεν ἀποικίαν, κληθεῖσαν *Νέα Ἀρμονία*. Πλη- θὺς ξένων προσῆλθεν, ἀλλὰ και ἐνταῦθα προσέκρουσεν εἰς τὰ αὐτὰ προσκόμματα, εἰς ἃ και ἐν Εὐρώπῃ. Οὕτως ἀπελπι- σθεὶς κατέλιπε τὴν νέαν ἐπιχείρησιν, ἐπανελθὼν εἰς Ἀγγλίαν, ἐνθα περιήρχετο ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἀγορεύων ὑπὲρ τῶν θεωριῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ, μολονότι πολλοὺς προσεκτῆσατο ὁπα- δούς, δὲν ἔσχε τὴν παρηγορίαν ὁ γενναῖος ἀλλὰ φαντασιο- κόπος ἀνὴρ νὰ φέρῃ τὸ ἔργον εἰς πέρας. Καὶ βαθμηδὸν πα- ρητήσατο πᾶσαν ἀπόπειραν, οἰκτεῖρων τὴν διαφθορὰν τῆς κοι- νωνίας, ἐφ' ἣν κατελόγιζε τὸ ναυάγιον τῶν ἐπιχειρήσεων, οὐχὶ δὲ τὸ ἀπραγματοποίητον τῶν θεωριῶν.

Τοιαύτη ἡ διδασκαλία τοῦ Ὁβεν. Ἄν αὕτη ἔτυχεν ἐλα- χίστης ἐπιδοκιμασίας ἐν Ἀγγλίᾳ, τὸναντίον συνέβη ἐν Γαλ- λίᾳ διὰ τὰς ἀναλόγους θεωρίας, ὧν προεξάρχουσιν αἱ τοῦ Σαιν Σίμωνος, τοῦ Φουριέρου, τοῦ Προυδῶνος και τοῦ Λου- δοβίκου Μπλάν, αἵτινες ὑποστηρικθεῖσαι ὑπὸ τῶν παθῶν και συμφερόντων τῆς ἡμέρας, καταστάσαι ἀσυνειδήτων φατριῶν ἡ σημαία, ἀναβᾶσαι ἐπὶ τινα στιγμὴν εἰς τὴν ἀρχὴν, ἐπὶ τέλους μικροῦ δεῖν συνετέλουν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς γαλλι- κῆς κοινωνίας.

Σπανίως ἐν τῇ ἱστορίᾳ συναντῶμεν παραδοξότερον πνεῦμα

του Γάλλου κόμητος Σαιν - Σίμωνος. Καταγόμενος ἐξ ἀρχαίου εὐγενοῦς οἴκου, τοσαύτην ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀποστολήν, ὥστε δεκαεπταέτης ἔτι διέταξε τὸν θαλαμηπόλον νὰ λέγῃ αὐτῷ καθ' ἐκάστην πρωΐαν: « Ἐγέρθητε, κύριε κόμη, μέγαλα πράγματα ἔχετε νὰ ἐκτελέσητε ». Ἐπισκεφθεὶς ἐν Corpey παρά τὴν Γενεύην τὴν κυρίαν Στάελ, προσεφώνησεν αὐτῇ ὡς ἀκολουθῶς: « Κυρία, ἀμφότεροι εἴμεθα οἱ ἐκτακτότατοι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου· συζευγνύμενοι λοιπὸν δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν ἀναμφιβόλως τέκνον ἔτι μᾶλλον ἐκτακτον!... »

Εἰς τὸν Βασιγκτῶνα ἔγραψέ ποτε: « Σκοπὸς τοῦ βίου μου εἶνε ἡ μελέτη τῆς πορείας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἡ ἐργασία κατόπιν εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ πολιτισμοῦ ». Μετὰ πολλὰς περιπετείας ὁ Σαιν Σίμων, ὑπερτεσσαράκοντούτης ἤδη, ἤρξατο ἀνακοινῶν τὰς μεταρρυθμιστικὰς αὐτοῦ θεωρίας. Ταχέως ἔσχε προσηλύτους, ὧν ἐπισημώτατοι ὁ Αὐγουστος Κόντης, ὁ Αὐγουστῖνος Θιερρύ, ὁ Μιχαὴλ Σεβαλιέ καὶ πλεῖστοι τῶν ἐγκριτοτάτων νέων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας· ὁ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθουσιασμὸς ἦτο μέγας. Μετὰ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Χριστὸν ἦτο ὁ τρίτος τῆς ἀνθρωπότητος νομοθέτης, εἰς ὃν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τῶν βροντῶν καὶ τῶν ἀστραπῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὸν νέον τῆς ἀνθρωπότητος δεκάλογον, ὡς ἄλλοτε ἀπεκάλυψεν αὐτὸν εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τοῦ Σινᾶ καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν· ἦτο προωρισμένος νὰ ἐγκαινίσῃ νέαν δημιουργικὴν ἐποχὴν ἐν τῷ πολιτισμῷ τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας. Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἐν ὀλίγοις ἔχει οὕτω: Τὸ σύστημα τῆς κοινοκτησίας ἐπιζητεῖ τὸν ἴσον μεταξὺ ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας καταμερισμὸν εἴτε τῶν παραγωγικῶν κεφαλαίων, εἴτε τοῦ καρποῦ τῆς ἐργασίας ὅλων· ἀποκρούει τὸν ἴσον με-

ρισμόν τῶν κτήσεων, ἐπίσης ἄδικον, ὅπως εἶνε τοιοῦτος καὶ ὁ ἄνισος μερισμός, ὁ προελθὼν κατὰ πρῶτον διὰ τῆς βίας καὶ τῆς κατακτήσεως, διότι ἡ φυσικὴ τῶν ἀνθρώπων ἀνισότης, οὕσα αὐτῇ ἡ βάσις τῆς κοινωνίας, ἐπιφέρει καὶ τὴν ἀνισότητα τῶν κτήσεων. Ὁ Σαὶν Σίμων δὲν ἀποδέχεται τὸ σύστημα τῆς κοινοκτησίας, ἣτις ἤθελεν εἶναι προφανῆς παραβίασις πάντων τῶν ἠθικῶν νόμων, ἐπιζητεῖ δὲ ὅπως ἐν τῷ μέλλοντι ἕκαστος ἔχῃ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἰκανότητα αὐτοῦ κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἀνταμειβῆται ἐπαξίως τῶν ἔργων του. Ἐν τούτοις ζητεῖ τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων τῆς γεννήσεως, συνεπῶς τὴν καταστροφὴν τῆς κληρονομίας, ἣτις συνετελεῖ μὲν εἰς τὴν εὐζωίαν ὀλίγων, καταδικάζει δὲ τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν διαφθοράν, τὴν ἄγνοιαν καὶ τὴν ἀθλιότητα.

Ὁ Σαινσιμωνισμός ἀρνεῖται τὸν θεσμόν τῆς ἰδιοκτησίας, καθ' ὅσον οὗτος ὑποθάλλει τὴν ἀργίαν. Ὁ Χριστιανισμός ἀνύψωσε μὲν τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ στερεῖ αὐτὴν μέχρι τοῦδε πολλῶν θρησκευτικῶν, πολιτικῶν καὶ ἀστικῶν δικαιωμάτων· τούναντίον δὲ ὁ Σαινσιμωνισμός προκηρύττει τὴν πλήρη χειραφέτησιν, χωρὶς ν' ἀρνηθῆ ἐν τούτοις καὶ τοῦ γάμου τὴν ἱερότητα. Τοιαῦτα εἶνε τὰ κεφαλαιώδη αὐτοῦ δόγματα, γεγραμμένα κατὰ τὸ προφητικὸν ὕφος τῆς Ἀποκαλύψεως, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἂν ἐκλίπωσιν ποιητικαὶ τινες εἰκόνες, οὐδὲν ὑπολείπεται ἢ κοινὰ καὶ τετριμμένα θεωρία, μυριάκις ἐπαναληφθεῖσαι ὑπὸ τῶν πλείστων μεταρρυθμιστικῶν κοινωνιολόγων.

Οὔτε σπουδαιότερος, οὔτε πρωτοτυπότερος εἶνε τοῦ προμνημονευθέντος ὁ Γάλλος μεταρρυθμιστὴς Κάρολος Φουριέ. Ἡκιστα σκεφθεῖς περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς κοινωνίας, ἠθέλησεν αὐτοσχεδίως νὰ μεταρρυθμίσῃ αὐτήν, διατυπώσας νέον ὀργανισμόν καὶ νέα σχέδια. Εἶνε ἄσκοπον ν' ἀναλυθῆ ὧδε τὸ

σύστημα αὐτοῦ, καθ' ὃ ἡ κοινωνία λαμβάνει κοινοβιακὸν ὄργανισμόν, κατὰ φάλαγγας διαιρουμένη· ἐντεῦθεν τὸ Φαλαγγεῖον (phalanstère). Ὁ Φουριέ ἐφρόνει, ὅτι ἡδύνατο νὰ συνενώσῃ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ κεφάλαιον, ἐργασίαν καὶ εὐφυΐαν· τέλος τοῦ συστήματος αὐτοῦ ἦτο νὰ ἐπενέγκῃ τὴν ἄρμονίαν μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς προόδου τῆς κοινωνίας· οὕτως ἤθελεν ἀπελευθερωθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν παθῶν, ἤθελε δὲ θριαμβεύσῃ ἐν τῷ κόσμῳ ἡ συμπάθεια. Οὐδὲν πλέον ὠνειροπόλει, ἢ τὴν ὀλοσχερῆ ἀνακαίνισιν αὐτοῦ κατὰ τὰς φαντασιώδεις ἀρχὰς τοῦ συστήματος του.

Αἱ παράδοξοι αὗται θεωρίαι δὲν ἔμειναν ἄνευ ἀπηχῆσεως. Εὐρον τοὺς δυσηρεστημένους, ὅπως προσεταιρισθῶσιν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐπιδιωκομένῃ τῆς κοινωνίας διοργανώσει. Καθ' ὃν χρόνον ἡ τρίτη τάξις ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ἐκπροσωποῦσα τὸ κεφάλαιον, διηύθυνε τὴν πολιτείαν, πολιτικοὶ δημαγωγοὶ καὶ ὠνειροπόλοι ἐπωφελήθησαν τῶν θεωριῶν τούτων, ὅπως μεταχειρισθῶσιν αὐτὰς ὡς σημαίαν ἐπαναστάσεως. Ἀμαθῆς κοινωνία ἔτεινεν εὐμενὲς οὖς εἰς τὰ γοητευτικὰ ἄσματα τῶν ἀνατρεπτικῶν σειρήνων, ψαλλουσῶν αὐτῇ τὸ ἐωθινὸν προανάκρουσμα νέας δημιουργίας, ἐχειροκρότησε τὸν Proudhon, κηρύξαντα τὴν ἄρνησιν ὡς λογικὸν καὶ τὴν ἀναρχίαν ὡς πολιτικὸν ἰδεῶδες, ἀποκαλέσαντα τὴν ἰδιοκτησίαν κλοπὴν καὶ τὴν θεότητα κακόν· παρηκολούθησε τὸν Cabet εἰς τοὺς ἱκαρίους πλοῦς καὶ τὰ ἔνοχα κοινωνικὰ σχέδια καὶ ἐπηυφήμησεν εἰς τοὺς ἀκαταλήπτους φιλοσοφικοὺς γρίφους τοῦ Πέτρου Leroux, χρησιμωδοτοῦντος νέας θρησκευτικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀποκαλύψεις.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοιούτων δυσσιῶνων ἐμβατηρίων ἐξηγέρθη ἐν ἔτει 1848 ἡ γαλλικὴ κοινωνία. Λουδοβίκος Μπλάν, εἰς τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς μεταρρυθμίσεως, εἰσῆλθεν εἰς τὴν

κυβέρνησιν, ὅπως πραγματοποιήσῃ τὰς θεωρίας ταύτας καὶ εἰσαγάγῃ ἐν Γαλλίᾳ νέον χρυσοῦν οἰκονομικὸν αἰῶνα. Ἡ πολιτεία ὤφειλε, κατὰ τὸν μεταρρυθμιστὴν ὑπουργόν, νὰ πραγματοποιήσῃ μέγα δάνειον, δι' οὗ νὰ ιδρύσῃ ἐργοστάσια, περιλαμβάνοντα ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας. Μόνη ὑπεχρεοῦτο νὰ διανέμῃ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἐργασίαν, ἔχουσα πρὸς τοῦτο ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Καὶ οὕτως ἀντὶ τοῦ ἐλευθέρου διαγωνισμοῦ ὤφειλε νὰ ἀποκαταστή τὸ μονοπώλιον τῆς πολιτείας. Ἡ ἀπόπειρα ἐγένετο. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν σύστασιν ἐν Παρισίοις δημοσίων ἐργοστασίων, αὐτὴ ἀναλαμβάνουσα τὴν διεύθυνσιν· ἀλλ' ἡ πλάνη ταχέως κατεδείχθη. Οἱ ἐργάται, ἀντὶ τῆς ὑποσχομένης καθολικῆς πανακείας διὰ πάσας τὰς ἀνάγκας, εἶδον τὴν ἔλλειψιν ἐργασίας καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν στέρησιν. Ἐργατικὴ στάσις, ἐκραγεῖσα ἐν Παρισίοις, ἐπήνεγκε κοινωνικὸν κλόνον, τὸ δὲ ἔθνος δὲν ἀπηλλάγη τῆς ἀπειλῆς ἐπ' ἄλλω τέλει ἢ ὅπως πέσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοκρατορίας, ἣτις ἐπὶ εἰκοσαετίαν διεύθυνασα τὰς τύχας τῆς Γαλλίας, ὠδήγησεν αὐτὴν — ἐκεῖ ὅπου τὴν ὠδήγησεν! . . .

Γ'.

Ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ Λουθήρου, τὰ ἐπακολουθήσαντα δεινὰ τῶν μακρῶν πολέμων, οἵτινες κατηρήμωσαν τὴν Γερμανίαν, εἶχον ἐπενέγκῃ μακρὰν πνευματικὴν γαλήνην, συνεχισθεῖσαν μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οὐδεμία ἐτάραττεν ἀνησυχία τὴν ἡρεμίαν τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος· αἱ δὲ σχολαστικαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συζητήσεις τῆς πανεπιστημιακῆς καθέδρας ἠκιστα ἦσαν πρόσφοροι πρὸς ἀνακίνησιν ζητημάτων καθολικῆς σημασίας, δυναμένων ν' ἀναρ-